

Nr 368.

Av herr Schlyter m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslagsfrågor i anledning av omorganisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet.

I kungl. prop. nr 239—241 har framlagts förslag till organisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet, enligt vilket sinnesundersökningarna i brottmål skola utföras av för dessa uppgifter uteslutande anställda läkare, och härvid har föreslagits, att för undersökning av häktade skola vid sex fångvårdens sinnessjukavdelningar anställas 6 överläkare, 6 förste läkare och 2 andre läkare samt att för undersökning av tilltalade som vistas på fri fot skola vid åtta till statliga sinnessjukhus förlagda undersökningsstationer anställas 8 överläkare, 6 förste läkare och 2 andre läkare.

Strafflagberedningen, som i sitt den 31 december 1942 avgivna betänkande föreslagit, att sinnesundersökningarna skulle koncentreras till sex till fångvårdsanstalter anknutna rättspsykiatriska anstalter med heltidsanställda ordinarie läkare, utgick från att avlönings- och befordringsförhållandena för läkarne vid dessa anstalter borde bliva i huvudsak desamma som för läkare vid de statliga sinnessjukhusen. Beredningen ansåg det nämligen icke vara önskvärt, att de rättspsykiatriska läkartjänsterna såsom lägre avlönade bleve reträttplatser för psykiatrer, som av en eller annan anledning icke kunde vinna befordran inom sinnessjukvården. Likformigheten skulle vidare underlätta en övergång från den ena verksamheten till den andra, varigenom specialisering på ett alltför tidigt stadium skulle undvikas och ett naturligt urval efter fallenhet och intresse främjas. I enlighet med dessa synpunkter föreslog beredningen, att samtliga anstaltschefer skulle göras till överläkare av I klass i lönegrad A 29 och att i ersättning för de överläkare vid statens sinnessjukhus tillkommande naturaförmånerna — fri tjänstebostad med bränsle och elektrisk belysning — skulle utgå ett belopp av 3 000 kronor. Övriga självständigt arbetande läkare ansåg beredningen böra i regel ha ställning av förste läkare i lönegrad A 28. De andre läkare, som enligt beredningens förslag skulle finnas vid vissa anstalter, voro avsedda att uppföras på ordinarie stat i lönegrad A 26.

De förslag från fångvårdsstyrelsen och medicinalstyrelsen, som ligga till grund för de kungliga propositionerna, utgå från att de rättspsykiatriska läkartjänsterna som regel böra vara uppförda på ordinarie stat, och endast för de 4 andre läkarne föreslås placering i lönegrad Eo 26. Fångvårds-

styrelsen och medicinalstyrelsen ha icke anslutit sig till strafflagberedningens ståndpunkt, att det med hänsyn till önskemålet om en god rekrytering inom rättspsykiaterkåren borde råda överensstämmelse i lönehänseende mellan chefläkartjänsterna inom det rättspsykiatriska undersökningsväsendet och sinnessjukvården. Överläkarna vid fångvårdens sinnessjukavdelningar och vid sinnessjukhusens undersökningsstationer föreslås som regel få ställning endast av överläkare av III klass i lönegrad A 27. För överläkarna vid sinnessjukavdelningarna å Långholmen och Håga samt vid den till psykiatriska sjukhuset i Stockholm anknutna undersökningsstationen föreslås dock A 28. Hyresersättning föreslås utgå med 3 000 kronor till överläkarna å Långholmen och vid psykiatriska sjukhuset, 2 800 kronor till överläkaren å Håga samt 2 500 kronor till övriga överläkare.

I ett flertal av de över förslagen avgivna yttrandena har den föreslagna löneplaceringen av överläkarna starkt kritiserats. Det har därvid framhållits, att den med största säkerhet komme att medföra en kvalitetssänkning av hela den rättspsykiatriska verksamheten, enär man måste räkna med att väl utbildade och meriterade läkare icke skulle stanna i denna verksamhet, utan komme att söka sig över till de bättre betalda befattningarna inom sinnessjukvården, och härigenom skulle motverkas ett av ändamålen med reformen, nämligen skapandet av en kår av verkligt kompetenta rättsläkare. Från flera håll har uttalats, att en lägre löneställning icke borde ifrågakomma för de rättspsykiatriska överläkarna än den som gällde för överläkare av I klass vid sinnessjukhusen. Vidare har i yttrandena påtalats, att antalet läkare vore för knappt tillmätt med hänsyn till det ständigt stegrade antalet undersökningar, och uttalats farhågor för att den åsyftade effektiviseringen av undersökningsarbetet icke skulle kunna komma till stånd och platserna på fångvårdens sinnessjukavdelningar därigenom icke kunna till fullo utnyttjas.

Trots de sålunda framförda allvarliga invändningarna föreslås dock i Kungl. Maj:ts prop. en löneplacering av de rättspsykiatriska läkarna, som innebär, att de i lönehänseende ställas än oförmånligare än vad fångvårdsstyrelsen och medicinalstyrelsen föreslagit, och som måste ytterligare försvåra möjligheten att för dessa tjänster förvärva dugliga och erfarna psykiatrer. Kungl. Maj:t, som icke funnit anledning frångå fångvårdsstyrelsens och medicinalstyrelsens förslag om 3 överläkare av II klass och 11 överläkare av III klass, föreslår nämligen, att *samtliga* läkare inom det rättspsykiatriska undersökningsväsendet skola uppföras på extra ordinarie stat. Som skäl härför anföres, att det vore fråga om tillskapande av en ny organisation.

Man synes ej ha tillräckligt beaktat, vilka konsekvenser denna löneplacering måste medföra. Då läkarna inom den statliga sinnessjukvården —

med undantag för ett mindre antal huvudsakligen för specialterapi anställda läkare — äro ordinarie, skulle de nya rättspsykiatertjänsterna ej kunna tänkas locka sinnessjukhusens läkare, utan tjänsterna — även överläkartjänsterna — skulle få besättas med yngre läkare, som endast mera tillfälligt tjänstgjort i sinnessjukvård och ej hunnit förvärva någon större erfarenhet på området. Det kan nämligen ej förväntas, att sinnessjukhusläkare vilja avstå från de förmåner och den trygghet, som ordinarie anställning innebär, för att övergå till det rättspsykiatriska undersökningsväsendet, där de ej ens på chefsplatserna skulle kunna bli ordinarie och där lönerna äro lägre än för motsvarande tjänster inom sinnessjukvården.

Särskilt orimliga skulle förhållandena bli vid fångvårdens sinnessjukavdelningar. Det för läkartjänsternas uppförande på extra ordinarie stat anförda skälet, att det skulle gälla en ny organisation, äger här icke giltighet. Vid de sex fångvårdens sinnessjukavdelningar, som det här är fråga om, finnas nämligen 16 sinnessjukläkare, vilka som heltids- eller deltidsanställda tjänstgöra å arvodestjänster. Av de sex chefläkarna äro alla utom en innehavare av ordinarie befattning inom den statliga sinnessjukvården. Två äro överläkare av II resp. III klass, två förste läkare och en andre läkare vid sinnessjukhus. Bland övriga läkare äro även flera ordinarie läkare vid sinnessjukhus. Av de för undersökningarna ansvariga läkarna hava de flesta arbetat lång tid i denna verksamhet och samlat en vidsträckt erfarenhet. Då undersökningarna av icke häktade tilltalade hittills skett som tillfälliga uppdrag, fördelade på ett stort antal läkare, är det huvudsakligen fångvårdens undersökningsläkare, som representera den rättspsykiatriska erfarenheten. Genom den föreslagna löneplaceringen skulle dessa rättspsykiatriska specialister icke kunna söka de tjänster, som de under lång tid uppehållit, och tvingas att träda tillbaka. Det måste anses ytterst otillfredsställande, att en organisation utformas så, att man därigenom på en gång avhänder sig sakkunskapen på området och överlämnar dessa för rättsskipningen så viktiga undersökningar till yngre läkare, som icke ha den utbildning, att de anses inom sinnessjukvården kunna anförtros självständiga uppgifter, och som torde ha ringa kännedom om rättsliga förhållanden. Icke minst med hänsyn till den mycket ingripande betydelse de rättspsykiatriska avgörandena få för den tilltalade, är det ett samhällsintresse av största vikt, att detta arbete anförtros åt läkare med grundlig utbildning, erfarenhet och människokännedom. Riksdagen, som tidigare i samband med den av dess revisorer år 1938 verkställda granskningen av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet understrukt vikten av att dessa undersökningar skedde under former, som garanterade grundlighet och sakkunskap, synes ej böra medverka till en utformning av denna organisation, som lägger undersökningsarbetet i händerna på otränade krafter.

Det måste också anses obilligt mot de läkare vid fångvårdens sinnessjukavdelningar, som under ofta mycket svåra förhållanden skött detta krävande arbete, om de nu skulle vara nödsakade att helt lämna denna verksamhet, där de under lång tid nedlagt ett intresserat arbete. Det kan nämnas, att bland de läkare, som nu skulle ställas inför valet att lämna all rättspsykiatrisk verksamhet eller också frånträda ordinarie statstjänst, befinna sig båda de docenter, som uppehålla undervisningen i rättspsykiatri.

Även för framtiden måste den föreslagna anordningen med extra ordinarie läkare medföra olyckliga verkningar. De nytillsatta läkarna skulle nämligen komma att stanna endast kortare tider på tjänsterna, då de ju måste vara angelägna att söka ordinarie tjänst inom sinnessjukvården. Täta ombyten komme att ske, och de som endast några år tjänstgjorde inom undersökningsväsendet skulle ej hinna förvärva den speciella rättspsykiatriska erfarenhet, som är önskvärd. En omständighet som måste inverka särskilt menligt på rekryteringen är, att befordringsutsikter praktiskt taget saknas, då ju en rättspsykiatrisk läkare aldrig skulle kunna komma längre än till högst lönegrad Eo 28. Även läkare med särskilt intresse och fallenhet för rättspsykiatri skulle se sig nödsakade att med det snaraste söka sig över till sinnessjukvården, då de eljest riskera att gå miste om utsikten att vinna befordran till ordinarie överläkartjänst.

För att undvika de här framhållna olägenheterna är det nödvändigt, att de läkare vid fångvårdens sinnessjukavdelningar, som skola självständigt utföra undersökningar (överläkare och förste läkare), uppföras på ordinarie stat och att åtminstone vissa av överläkarna i lönehänseende likställas med överläkare av I klass vid statens sinnessjukhus. De sinnessjukavdelningar, som härvid i första hand böra komma i fråga, äro de å Långholmen och i Malmö, som ha det största antalet undersökningar (under år 1943 204 resp. 135) och som tillika tjänstgöra som undervisningskliniker. Det måste anses vara av särskild vikt att för dessa tjänster kunna förvärva väl meriterade läkare med vetenskaplig kompetens. Men även överläkaren vid sinnessjukavdelningen å Håga synes böra placeras i lönegrad A 29 med hänsyn till de särskilda uppgifter, som åvila honom beträffande vården av denna avdelnings klientel av straffriförklarade.

Mot denna förbättring av läkarlönerna vid fångvårdens sinnessjukavdelningar kan icke med fog invändas, att det vore olämpligt att låta läkarna vid fångvårdens sinnessjukavdelningar och vid sinnessjukhusens undersökningsstationer få olika ställning. Vid sistnämnda undersökningsstationer finnas för närvarande inga rättspsykiatriska läkare, och här blir det alltså fråga om en ny organisation, som måste få en i viss mån provisorisk karaktär. Läkarna vid undersökningsstationerna få för övrigt betydligt mera begränsade uppgifter än fångvårdens, i det de icke komma att ha

någon egen sjukavdelning och icke någon terapeutisk vård att ansvara för. Läkarna inom fångvården ha däremot sina sjukavdelningar, där de ansvara för vården av icke endast undersökningsfångarna utan även strafffriförklarade samt sinnessjuka och sinnesoroliga fångar, de ha att övervaka sjukvårdspersonalens arbete och fullgöra en chefläkares administrativa uppgifter samt torde även få tjänstgöra som psykiatriska experter vid hela den fångvårdsanstalt, dit sinnessjukavdelningen är förlagd. På dessa läkare måste därför ställas särskilda fordringar i fråga om psykiatrisk kunnighet och erfarenhet.

Det har i ett flertal remissyttranden framhållits, att antalet läkare vore alltför knappt tillmätt. Vid granskning av organisationsförslaget fäster man sig vid den missgynnade ställning, som sinnessjukavdelningen i Malmö fått i detta hänseende. Här finnas för närvarande tre läkare, men trots att Malmö har det näst Långholmen största antalet undersökningar, föreslås dock antalet läkare minskat till två, varigenom Malmö skulle få betydligt större antal undersökningar per läkare än någon annan avdelning. Samtidigt föreslås, att i Jönköping, där hittills endast en läkare varit anställd, läkarna skulle utökas till två, varigenom Jönköping med sina 70 undersökningsfall (uppgifterna för år 1943) skulle få samma antal läkare som Malmö med sina 135 undersökningar. En dylik ojämn fördelning kan icke anses motiverad. Då Malmö därjämte tjänstgör som rättspsykiatrisk undervisningsklinik, är det av särskild vikt, att tillräckligt antal läkare finnes för undersökningarna och att platserna på sinnessjukavdelningen kunna effektivt utnyttjas och därigenom behovet av undervisningsmaterial även tillgodoses. För att möjliggöra detta synes det vara nödvändigt, att i Malmö anställs en andre läkare, som i likhet med andre läkarna vid Långholmen placeras i lönegrad Eo 26.

Departementschefen har vitsordat att starka skäl talade för en gemensam organisation för undersökningarna av häktade och icke häktade tilltalade. Då den kungl. propositionen i trots härav under åberopande av omständigheter av mera tillfällig betydelse frångått det av strafflagberedningen framlagda förslaget till en enhetlig organisation av sinnesundersökningsväsendet och i stället förlagt undersökningen av de på fri fot varande tilltalade till sinnessjukhusen, medan undersökningen av häktade fortfarande som hittills skall äga rum å fångvårdens sinnessjukavdelningar, framstår den föreslagna lösningen allenast som ett provisorium avsett att snarast avlösas av en mera rationell organisation. Med hänsyn till det trängande behovet av en skyndsam reformering av sinnesundersökningsväsendet synes det föreslagna provisoriet icke böra avvisas, men lösningens karaktär av ett kortvarigt provisorium i avbidan på en rationell ordning bör starkt understrykas. Detta förhållande hindrar naturligtvis icke att flertalet rättspsykiatrer vid fångvårdens undersökningsavdelningar er-

hålla ordinarie anställning, då de tydligen böra vara pliktiga att, när en ändrad organisation av undersökningsväsendet genomföres, inom den nya organisationen kvarstå i sina gamla befattningar även om dessa ej skulle komma att sortera under fångvården. En bestämmelse härom kan lämpligen inryckas i fullmakten.

Under återopande av vad här anförts få vi hemställa,

att riksdagen måtte besluta, att överläkare och förste läkare vid fångvårdens sinnessjukavdelningar skola uppföras å ordinarie stat, att överläkarna vid avdelningarna å Långholmen, vid Håga och i Malmö skola erhålla ställning av överläkare av första klass i lönegrad A 29 och i likhet med övriga överläkare åtnjuta viss hyresersättning samt att vid avdelningen i Malmö måtte jämte överläkare och förste läkare anställas en andre läkare i lönegrad Eo 26.

Stockholm den 10 april 1945.

K. Schlyter.

Herman Ericsson.

E. A. Lindblom.

S. Linnér.

Gottfrid Karlsson.

K. A. Westman.